

Tijdschr Jeugdgezondheidsz (2019) 51:168–169
<https://doi.org/10.1007/s12452-019-00197-0>

Effecten van gezinsgerichte programma's op de woordenschatontwikkeling van peuters

R. C. Teepe

Published online: 28 October 2019

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2019

Titel: Enhancing preschoolers' vocabulary through family literacy programs

Thesis: Radboud Universiteit Nijmegen, Nijmegen, Nederland

Promotiedatum: 8 juni 2018

Promotoren: prof.dr. L.T.W. Verhoeven en prof.dr. R.J. Oostdam

Copromotor: dr. I. Molenaar

ISBN: 978-94-92801-25-8

Link: <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/191304/191304.pdf?sequence=1>

Wat waren het doel en de vraagstelling?

Woordenschatkennis is essentieel willen we de wereld om ons heen begrijpen, met anderen kunnen communiceren en op latere leeftijd leren lezen en schrijven. Op jonge leeftijd bestaan er al grote verschillen tussen kinderen in het aantal woorden dat ze kennen en de

snelheid waarmee ze nieuwe woorden leren. Peuters met een kleinere woordenschat lopen het risico achterop te raken en de basisschool met een achterstand te starten. Vroege woordenschatontwikkeling is een informeel leerproces dat plaatsvindt in de thuissituatie via verbale interacties tussen ouders en kinderen. Gezinsgerichte programma's bieden taalstimulerende activiteiten aan voor thuis (zoals voorlezen, spelletjes, knutselactiviteiten), gecombineerd met trainingen op de voorschool om interactievaardigheden van ouders te verbeteren. In het kader van dit onderzoek is een app ontwikkeld die interactievaardigheden van ouders traint en ondersteunt. Er zijn twee varianten van het gezinsgerichte programma VVE Thuis (Voor- en Vroegschoolse Educatie Thuis) onderzocht: de reguliere variant en een ICT-variant met app. In dit proefschrift is onderzocht 1) welke kind- en gezinskenmerken aan variatie in woordenschatkennis ten grondslag liggen en 2) of een gezinsgericht programma de woordenschatontwikkeling van peuters kan bevorderen.

Hoe vond het onderzoek plaats?

In het eerste van vier deelonderzoeken zijn de belangrijkste voorspellers van de voorschoolse woordenschat in kaart gebracht. Daarvoor zijn bij 223 peuters (2,5 tot 3,5 jaar) verschillende kindkenmerken (executieve vaardigheden, sociale vaardigheden, leeftijd en geslacht) en gezinskenmerken (thuis taal, opleidingsniveau, geletterde thuisomgeving en het vertrouwen van ouders in zichzelf) gemeten.

Het tweede onderzoek concentreerde zich op de app *Jeffy's avonturen*. De app betreft een verhaalactiviteit met technologieondersteuning. Tijdens het spelen verschijnen verschillende visuele, auditieve en tekstuele prompts om interactie uit te lokken. Aan het experimentele pretest-interventie-posttestonderzoek namen 71 kinderen deel, die at random aan con-

R. C. Teepe (✉)
 Hogeschool van Amsterdam, Amsterdam, Nederland
r.c.teepe@hva.nl

dities waren toegewezen: 44 kinderen en hun ouders in de experimentele groep en 27 leeftijdgenoten in de controlegroep. Zowel de kwantiteit en kwaliteit van de ouder-kindinteractie tijdens het spelen, als de effecten op woordenschatontwikkeling zijn gemeten.

Hierop volgde een grootschalig quasi-experimenteel interventieonderzoek waarop deelonderzoek drie en vier gebaseerd zijn. Gedurende een schooljaar volgden 223 peuters en hun ouders de reguliere variant van het gezinsgerichte programma ($n=72$) of de ICT-variant ($n=73$), of zaten ze in de controleconditie zonder programma ($n=78$). Alle kinderen namen deel aan voorschoolse educatie via peuterspeelzalen of voorscholen. Bij de kinderen werden de receptieve en productieve woordenschatkennis getoetst. We maten daarbij zowel de algemene woordenschatkennis als de woorden die specifiek in het programma aan bod kwamen. De kind- en gezinskenmerken uit het eerste onderzoek zijn in de analysemodellen als covariaten opgenomen om te controleren voor woordenschatverschillen bij de start en om duidelijke programmaeffecten te kunnen vaststellen.

Wat zijn de uitkomsten?

Het eerste onderzoek liet zien dat executieve en sociale vaardigheden van kinderen sterke voorspellers zijn van hun woordenschatkennis. Daarnaast waren de leeftijd van het kind, de thuistaal en het opleidingsniveau van moeder van belang. Oudere kinderen, eentalig opgevoede kinderen en kinderen met hoger opgeleide moeders hadden een grotere woordenschat.

Uit het tweede onderzoek bleek dat *Jeffy's avonturen* een rijk gesprek tussen ouder en kind teweegbracht. Er waren grote verschillen tussen ouder-kindparen in de tijd die er aan de activiteit werd besteed en de mate waarin de prompts werden gebruikt. Ouder-kindparen die meer tijd aan de activiteit besteedden en vaker gebruikmaakten van de prompts, lieten een hogere kwaliteit van interactie zien. Het spelen van de app had een positief effect op de productieve woordenschat van kinderen.

Het interventieonderzoek naar de effecten van het gezinsgerichte programma VVE Thuis liet positieve effecten zien op woordenschatontwikkeling, vooral op de receptieve woordenschat. Peuters die de reguliere variant van het programma volgden gingen meer vooruit in zowel hun algemene woordenschatkennis als de programmaspecifieke woordenschat, dan kinderen in de controleconditie. Kinderen die de ICT-variant volgden gingen vooral vooruit op de woorden die specifiek in het programma aan bod kwamen. De effecten waren relatief gezien wel klein. Op de

productieve woordenschat ontwikkelden de kinderen in alle drie de condities zich op gelijke wijze en zijn geen programmaeffecten vastgesteld. Ten slotte bleek het programma voor alle kinderen even effectief: er werden geen differentiële effecten geconstateerd op basis van kind- of gezinskenmerken.

Wat is de meerwaarde/nieuws waarde voor de JGZ-praktijk?

Dit proefschrift laat zien dat executieve en sociale vaardigheden van kinderen van grote invloed zijn op de woordenschatkennis van kinderen. Pedagogisch medewerkers kunnen hier in hun praktijk rekening mee houden door zich ervan bewust te zijn dat peuters verschillen in de manier waarop zij talige input verwerken en de wijze waarop zij deelnemen aan sociale interacties. Aanpassing van de educatieve inhoud en instructies aan de cognitieve en sociale vaardigheden zal peuters in staat stellen optimaal te profiteren van voorschoolse educatie.

Het inzetten van een gezinsgericht programma zoals VVE Thuis blijkt de receptieve woordenschat van peuters te bevorderen. Om ook de productieve woordenschat te stimuleren en de receptieve effecten te vergroten zouden ouders nog intensiever begeleid kunnen worden in het activeren van talige output bij hun kind. Het inzetten van ICT binnen een gezinsgericht programma, zoals de app *Jeffy's avonturen*, behoeft extra aandacht. De app zelf is een veelbelovende context om de ouder-kindinteractie en woordenschatontwikkeling te bevorderen, en is daarom ook doorontwikkeld en als vast onderdeel in VVE Thuis opgenomen. De kansen voor de jeugdgezondheidszorg liggen bij het geven van extra aandacht voor de thuisomgeving. Daarbij is de scholing van pedagogisch medewerkers essentieel: zij zijn belangrijk voor een succesvolle implementatie van een dergelijk programma. Er zou ingezet mogen worden op het trainen van pedagogisch medewerkers in hun nieuwe rol als trainer van ouders, waarbij de focus moet liggen op de organisatorische (zoals de werving van ouders) en sociale vaardigheden (bijvoorbeeld de omgang met een oudergroep) die daarbij komen kijken. In een dergelijke training dient ook aandacht uit te gaan naar de technologische vaardigheden van pedagogisch medewerkers en hoe deze kunnen worden overgebracht op ouders. Het succes van gezinsgerichte programma's, al dan niet met ICT, staat of valt met aandacht voor de implementatie.

R.C. Teepe, beleidsadviseur onderzoek